

zaliczają poprawę warunków materialnych życia, takich jak: pomoc osobom najbardziej niefortunnie, umożliwienie wyjazdów do Niemiec w celach zarobkowych, zorganizowanie stałych miejsc spotkań dla członków organizacji. Ponadto podkreślali, że nie interesują ich sprawy tzw. wielkiej polityki, a główne wysiłki koncentrują wokół problemów najbliższego środowiska. Za najpilniejszy problem uznają naukę języka niemieckiego (większość ze zrzeszonych nie zna tego języka). Dlatego nacisk kładą na organizowanie kursów językowych.

W referacie A. Saksona pt. „Społeczne uwarunkowania działalności przywódców niemieckiej mniejszości narodowej w Wielkopolsce” poruszono również problem braku znajomości języka niemieckiego. Jak wynika z wypowiedzi jednego z liderów mniejszości niemieckiej w Wielkopolsce ok. 80% członków koła nie zna tego języka. Referent zwrócił również uwagę, podobnie jak jego przedmówcy, na lęk przed społecznością polską oraz poczucie niechęci Polaków wobec Niemców. Świadczy o tym m.in. fakt, że tablica informacyjna siedziby towarzystwa wywieszana jest tylko w dniu posiedzeń, aby nie wywoływać złych emocji. Referent podkreślił również, że Niemcy w Wielkopolsce nie wykazują zainteresowania „wielką polityką”.

Wystąpienie J. Rogalli pt. „Rola i oddziaływanie reprezentantów ludności rodzimej na Śląsku i Mazurach” ukazało wyniki badań historycznych. Mówca scharakteryzował trudne położenie ludności rodzimej, szczególnie jej przywódców, w okresie międzywojennym, kiedy tereny Śląska i Mazur wchodziły w skład III Rzeszy. Owcześnie władze prowadziły politykę kierując się zasadą — wszystko co nie jest czysto niemieckie podlega restrykcjom. To sprawiało — zdaniem referenta — że część elit ludności rodzimej, nie widząc możliwości utrzymania swojej tożsamości kulturowej w państwie niemieckim, optowała w 1945 r. za Polską w nadziei, że w kraju tym będą mogli rozwijać swą kulturę. Władze polskie po wojnie uznały, że autochtoni to wyłącznie Polacy, co było — zdaniem J. Rogalli — wyrazem potraktowania ich w kategoriach politycznych i ponownie znaleźli się w trudnym położeniu. Dodatkowo sytuację autochtonów pogarszała akcja repolonizacyjna prowadzona w wielu przypadkach bez poszanowania kultury rodzimej. Konkluzją referatu jest stwierdzenie, że ludność rodzima jest społecznością skupiającą w sobie zarówno elementy polskie, jak i niemieckie.

Dyskusja jaka wywiązywała się po każdym wystąpieniu potwierdzała duże zainteresowanie badaczy tą problematyką i konieczność prowadzenia dalszych badań.

Grzegorz Adamczyk

MNIEJSZOŚCI NARODOWE I RELIGIJNE W POKOMUNISTYCZNEJ EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

We wrześniu 1991 r. powołany został do życia przez grono pracowników naukowych UMCS i KUL Instytut Europy Środkowo-Wschodniej. Jest to placówka oparta na formule prawnej odnoszącej się do stowarzyszeń. Została sądownie zarejestrowana jako Towarzystwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej. Swoją uwagę skupia ona na takich dziedzinach, jak historia, prawo, politologia, ekonomia, ekologia oraz w pewnym zakresie nauki teologiczno-filozoficzne.

W 1992 r. Instytut zorganizował dwie duże konferencje międzynarodowe: w czerwcu, przy współudziale uniwersytetu z Lille nt.: „Historycy wobec proble-

mów tożsamości narodowej i europejskiej — między nacjonalizmem a uniwersalizmem XVIII-XX wieku”, a 20-23 października nt.: „Mniejszości narodowe i religijne w pokomunistycznej Europie Środkowo-Wschodniej”. Obie sesje zgromadziły liczne grono badaczy z krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz Francji, Włoch, W. Brytanii, Austrii, Kanady i USA. Ponadto staraniem Instytutu odbyło się seminarium dotyczące podręczników do nauki historii Polski, Białorusi, Litwy i Ukrainy.

Konferencja październikowa rozpoczęła się obradami plenarnymi, w czasie których uczestnicy wysłuchali czterech referatów zaprezentowanych przez osoby znane ze sceny politycznej. O polityce wobec mniejszości na terenie Białorusi mówił O. Trusow, Litwy — J. Tumelis, Ukrainy — I. Dziuba oraz Polski — J. Henzelowa. Potem obrady prowadzone były w trzech, równoległych sekcjach problemowych.

W sekcji I, zajmującej się „Polityką narodowościową państw Europy Środkowo-Wschodniej” wygłoszonych zostało 28 referatów. Koncentrowały się one na: a) polityce narodowościowej Rosji i ZSRR (m.in. represje wobec Polaków i Greków na Ukrainie w latach trzydziestych i czterdziestych, współzależności konfliktów politycznych, religijnych, etnicznych i wewnątrzetnicznych); b) polityce narodowościowej Polski (m.in. mniejszości narodowe w myśli politycznej ugrupowań politycznych); c) polityce narodowościowej Białorusi, Litwy i Ukrainy.

Sekcja II zajmowała się statusem prawnym mniejszości narodowych. Wygłoszonych zostało łącznie 10 obszernych referatów, m.in. omówiony został status prawny mniejszości tak w okresie międzywojennym, jak i powojennym, status prawny mniejszości w Polsce w świetle projektów obecnie przygotowywanej konstytucji, położenie prawne mniejszości w poszczególnych państwach Europy Środkowo-Wschodniej.

Ponad 100 osób uczestniczyło w obradach sekcji III, poświęconej „Mniejszościom narodowym i religijnym w świetle statystyk”. Wygłoszono na niej 13 referatów autorstwa badaczy z Białorusi, Czech, Rosji, Słowenii, Ukrainy oraz Polski. Dotyczyły one m.in. metodyki i roli statystyk w badaniach zagadnień narodowościowych, świadomości narodowej i jej uwarunkowań, statystyk kościelnych.

Konferencja została zakończona ponownymi obradami plenarnymi. Podsumowano wtedy efekty prac poszczególnych sekcji problemowych, starając się sformułować najistotniejsze postulaty badawcze i polityczne. We wnioskach końcowych wyeksponowano potrzebę włączenia się intelektualistów do działań zapobiegających konfliktom narodowościowym, wskazano na niezbędność rewizji mitów i stereotypów utrudniających koegzystencję państw Europy Środkowo-Wschodniej, sugerowano potrzebę generalizacji zobowiązań mniejszościowych. Wskazano też w tym ostatnim kontekście na niebezpieczeństwa wynikające z uwidaczniającej się obecnie tendencji bilateralizacji kwestii narodowościowych.

Zamykając obrady prof. J. Kłoczowski, prezes Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie skonstatował, że sposób traktowania mniejszości narodowych jest i będzie istotnym probiezchem zmian demokratycznych w państwach pokomunistycznych. Istotną rolę w tych procesach powinna odegrać utworzona 19 października 1992 r. w Lublinie Federacja Instytutów Europy Środkowo-Wschodniej, do której przystąpiły — poza lubelską — placówki z Budapesztu, Mińska oraz Lwowa.

Henryk Chałupczak
Elżbieta Muciek